

BÖLÜM 2

TÜRK MİLLİ GELİRİNE EN ÇOK KATKIDA BULUNAN ALTI SEKTÖRÜN DUPONT YÖNTEMİ İLE KARLILIK ANALİZİ

Arzu ŞAHİN¹

GİRİŞ

Şirket performansını varlık ve öz kaynak karlılığının temel bileşenleri çerçevesinde değerlendiren bir finansal analiz tekniği olan DuPont yöntemi² ilk olarak 1900'lü yılların başında DuPont firması tarafından kullanılmıştır (Turner, Broom, Elliott ve Lee, 2015: 2; Weidman, McFarland, Meric ve Meric, 2019: 446). DuPont sistemi, finansal durumun kilit noktalarını arayan (Gitman ve Zutter, 2014: 132), satış getirilerinin verimlilik ve ödeme gücü çarpanları ile artırılabilirliğini (veya düşürülebilirliğini) gösteren (Schoenebeck ve Holtzman 2013: 270) bir tekniktir. Tarihi ve kayıtlı muhasebe verilerine dayalı olması gibi bazı sınırlılıklarına rağmen kolay, pratik ve gerektiğinde derinleştirilebilir olması DuPont analiz metodunun yaklaşık 100 yıldır, yatırımcılar, analistler, yöneticiler ve akademisyenler tarafından (Weidman vd., 2019: 446-447) teori, örnek olay ve analizlerde yaygın olarak kullanılmasını sağlamıştır (Vasiu ve Bălan, 2017: 168).

DuPont analiz yöntemini Türkiye verilerine uygulayan çalışmalar genellikle sektör düzeyinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) sektör bilançolarına veya firma düzeyinde Borsa İstanbul (BIST) verilerine dayalı olarak aktif ve öz kaynak karlılıklarını DuPont bileşenleri çerçevesinde yorumlamıştır. Bu çalışmaya dâhil edilen ve üç yıllık TCMB sektör bilançolarına DuPont yöntemini uygulayan dört çalışmanın (Şenkayas ve Kaderli, 2009; Koşan ve Karadeniz, 2013; Koşan ve Karadeniz, 2014; Karadeniz ve Koşan, 2017) her birinin bir sektöre (lojistik, imalat, konaklama-yiyecek hizmetleri ve hastane hizmetleri) odaklandığı görülmüştür. Bu çalışmada Türk milli gelirine katkısına göre belirlenen en büyük sektörlerin DuPont karlılık analizi ile karşılaştırmalı finansal analizinin yapılması, sektörlerin varlık getirisi ve öz kaynak getirisinde baskın DuPont bileşenlerinin

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finans Bölümü, asahin@atu.edu.tr

² DuPont yöntemi aynı zamanda DuPont modeli, tekniği, sistemi, metodu, kontrol şeması, eşitliği, yaklaşımı, analizi, karlılık analizi, analiz sistemi, finansal analizi, finansal tablo analizi veya birleşik oran analizi olarak da ifade edilmektedir.

Sonuç olarak toplam borç düzeyinden çok mali borç oranına duyarlı olan finansman gideri, net kar marjını düşüren önemli bir gider kalemidir.

Sektörlerin varlık devir hızı bire yakın veya birin altındadır. Ticaret ve imalat sektörlerinin aktiflerini satışlara dönüştürme hızı birin üzerinde ancak faaliyet alanlarının genel kabul gören normlarına göre düşüktür. Diğer dört sektörün varlık kullanımı verimliliği birin altındadır. Sektörlerin varlık verimimin düşük ve satış karının yetersiz olmasından dolayı finansal kaldıraç, dört sektörde öz kaynak karının en önemli unsuru olmuş iki sektörde ise ikinci önemli etkeni olmuştur. Öz kaynak getirilerinde finansal kaldıraç birinci veya ikinci önemli bileşen olsa da bütün sektörlerin borç maliyeti, aktif karlılıklarının üzerindedir. Yabancı kaynakların, getirisi düşük yatırımların finansmanında kullanılması, finansal kaldıraç etkisini sınırlandırmış ve çıktısı en yüksek altı sektörün ortalama öz kaynak karlılığı ancak %4,04 (tarım -%0,02 ile imalat %11,8) olmuştur.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda altı sektörün toplulaştırılmış verileri ile varılan sonuçların daha fazla sektör ve firmayı içeren daha uzun vadeli veri setleri ile teyit edilmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür.

KAYNAKLAR

Akgüç, Ö. (2017). *Mali tablolar analizi (16. bs)*. İstanbul: Arayış Basım ve Yayıncılık. ISBN 978-975-6759-17-2.

Akyüz, K.C. (2020). Birleşik oran analizi (dupont) yöntemi ile kâğıt ve kâğıt ürünleri sanayi sektöründe performans ölçümü. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 22(1),164-169.

Akyüz, F., Yeşil, T. & Kara, E. (2019). İşletmelerin dupont karlılık analiziyle performansının belirlenmesi: Borsa İstanbul imalat sektörü örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (83), 61-84.

Babuşcu, Ş., Hazar, A & Kocaman, E. (2017). 'TDHP uygulaması kapsamında' kredilendirmede finansal tablolar analizi -sektörel örnek uygulamalar-. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları.

Balaj, D. (2015). A Comparison of financial performance of domestic and foreign banks in Kosovo by using dupont model. *Acta Universitatis Danubius: Oeconomica*, 11(6), 71-86.

Boshkoska, M. & Prisagjanec, M. (2017). Planning and analysis of the company's financial performances by using a software simulation. *Management and Economics Review*, 2(1), 14-23.

Brealey, R.A., Myers, S.C., & Allen, F. (2017). *Principles of corporate finance* (12th Edition). New York, McGraw-Hill.

Galabov, M., & Zlateva, P. (2019). Analysis of the natural disaster impact on the company's economy by a modified dupont model. *Proceedings of the 19 th International Multidisciplinary Scientific GeoConference SGEM*, 19(1), 53-60. <https://doi.org/10.5593/sgem2019/5.3>

Gitman L.J. & Zutter C. J. (2014). *Principles of managerial finance* (14 th global ed.). England: Pearson ISBN: 10: 1-292-01820-8.

Gümüş, U. T. & Çibik, E (2018). Borsada işlem gören gayrimenkul yatırım ortaklığı işletmelerinin birleşik oran analizi (dupont) yöntemiyle performansının ölçülmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2178-2194.

Karadeniz, E. & Koşan, L. (2017). Hastane hizmetleri sektörünün aktif ve özsermaye karlılık performansının analizi: Hastane hizmetleri sektör bilançolarında bir araştırma. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 5 (1), 37-47.

Karadeniz, E., Koşan, L. Günay, F. & Dalak, S. (2019). Otel işletmelerinde kârlılığı etkileyen değişkenlerin dupont analiz tekniğiyle ölçülmesi: Avrupa borsalarında ekonometrik bir analiz. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (81), 21-36.

Koşan, L. & Karadeniz, E. (2013). Türk imalat sektöründe küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin finansal performansının dupont analiz tekniğiyle incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 45-62.

Koşan, L. & Karadeniz, E. (2014). Konaklama ve yiyecek hizmetleri alt sektörünün finansal performansının dupont finansal analiz sistemi kullanılarak incelenmesi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 11(2), 75-89.

Öner, A. (2015). İşletmelerin öz sermaye verimliliğinde meydana gelen değişmelerin du-pont kontrol sistemi ile analizi; *Borsa İstanbul (BİST 30) endeksindeki üretim işletmeleri üzerinde bir uygulama*. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Schoenebeck K.P. & Holtzman, M.P. (2013). *Interpreting and analyzing financial statements, a project based approach (6th ed.)*. New Jersey: Pearson. ISBN: 978013274624.

Sui, Y. and Dumitrescu-Peculea A. (2016). Financial risk identification and control of cross-border merger and acquisition enterprises. *Audit Financiar*, 14(144), 1368-1377.

<https://doi.org/10.20869/AUDITF/2016/144/1368>

Suresh, N., Ligori, T. A. A., Khan, S., & Khan, S. A. (2019). Comparative financial performance and financial soundness of banks in Bhutan: application of dupont and bankometer models. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 23(1), 441-448.

Şenkayas, H. & Kaderli Y. (2009). Firmaların öz sermaye verimliliğindeki değişmelerin Du-Pont kontrol şeması ile analiz edilmesi; Lojistik sektöründeki firmalar üzerine bir uygulama, *Verimlilik Dergisi*, (3), 53-68.

Turner, J., Broom, K., Elliott, M.& Lee, J.F. (2015). A decomposition of hospital profitability: an application of dupont analysis to the us market. *Health Services Research and Managerial Epidemiology*, 1-10. <https://doi.org/10.1177/2333392815590397>

Vasiu, D. E., & Bălan, G. (2017). Research on the evolution of the financial performance of companies listed and traded on the bucharest stock exchange, during 2006-2013, based on rates of return. *Revista Economica*, 69(1), 165-184.

Weidman, S. M., McFarland, D. J., Meric, G., & Meric, I. (2019). Determinants of return-on-equity in USA, German and Japanese manufacturing firms. *Managerial Finance*, 45(3), 445-451.

Zulfiqar, S., Haddad, H., Alshehhi, Y. & Mate, D. (2016). Financial performance of Islamic bank in the United Arab Emirates, Pakistan and Jordan: A case comparative study with dupont approach. *Annals of the University of Oradea: Economic Science*, 25(2), 403-409.

Web Kaynakları

<https://www.tcmb.gov.tr>

<http://www.tuik.gov.tr>

www.bddk.org.tr

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/Sektor+Bilanco+Verileri/>; Erişim tarihi: 04.02.2020

<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>; Erişim tarihi: 04.02.2020

<https://www.bddk.org.tr/Veriler/Aylik-Bulten/12>; Erişim tarihi: 24.04.2020